

УДК 343.98.06(477)

О. О. Ганжа

**ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ
ОВС УКРАЇНИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗОВАНИХ ГРУП, ЯКІ ГОТУЮТЬ
УЧИНЕННЯ КРАДІЖОК ІЗ КВАРТИР ГРОМАДЯН**

Наведено проблемні аспекти Кримінального процесуального кодексу України, які негативно впливають на процес протидії оперативними підрозділами

© Ганжа О. О., 2013

ОВС України злочинам загальнокримінальної спрямованості, зокрема крадіжкам із квартир громадян. Надано пропозиції і рекомендації щодо їхнього усунення. Результатом дослідження став висновок автора про те, що чинне кримінальне процесуальне законодавство перебуває ще у стадії апробації та адаптації, а тому вчені і практики повинні активно долучатися до його удосконалення з метою підвищення ефективності процесу протидії злочинам загальнокримінальної спрямованості, зокрема крадіжкам із квартир громадян.

Ключові слова: Кримінальний процесуальний кодекс України, досудове розслідування, кримінальне провадження, негласні слідчі (розшукові) дії, слідчий, суд, слідчий суддя.

Сьогодні Україна стоїть на шляху реформування кримінального судочинства. Ухвалення нового Кримінального процесуального кодексу, на думку багатьох українських видатних діячів та науковців, – це історичний крок до побудови демократичної держави. Але, незважаючи на в цілому позитивні оцінки, новий КПК викликав неоднозначну оцінку юристів-практиків та вчених. Прийняття в Україні цього закону відкрило новий етап у правовому регулюванні досудового розслідування на території усього пострадянського простору, оскільки він акумулює в собі увесь прогресивний світовий досвід організації діяльності державних органів із протидії протиправній діяльності та встановлює детальну правову регламентацію провадження як гласних, так і негласних слідчих (розшукових) дій, спрямованих на їх розслідування. При цьому слід зазначити, що новий КПК України органічно пов'язаний із оперативно-розшуковим законодавством, тому вносить докорінні зміни не тільки в систему кримінальної юстиції, а й у порядок організації та провадження оперативно-розшукових заходів.

У контексті викладеного, глибокого науково-теоретичного дослідження потребує встановлення співвідношення оперативно-розшукової діяльності та кримінального провадження, виявлення та вирішення проблемних питань, що виникають у процесі застосування КПК України та законодавства про оперативно-розшукову діяльність [1, с. 45, 46], зокрема під час протидії оперативними підрозділами ОВС України діяльності організованих груп, які готують вчинення крадіжок із квартир громадян.

Взагалі проблемі удосконалення правового регулювання протидії оперативними підрозділами ОВС України діяльності злочинних груп приділяли увагу у своїх наукових роботах К. В. Антонов, А. В. Баб'як, О. М. Бандурка, В. Я. Горбачевський, О. О. Деревягін, О. Ф. Долженков, А. Ф. Думко, Г. О. Душейко, В. П. Захаров, І. П. Козаченко, О. І. Козаченко, Д. Й. Никифорчук, М. А. Погорельський, В. Д. Пчолкін, М. В. Стацак, В. В. Шендрик, І. І. Шинкаренко та ін. Особливості правового регулювання протидії оперативними підрозділами ОВС України крадіжкам із квартир громадян були у центрі уваги О. М. Асадчих, О. В. Вишні, О. А. Гапона,

В. В. Зарубея, О. Ф. Кобзара, І. Й. Мисловського, О. О. Мороз, М. В. Стащак, В. В. Шендрика та ін. Однак останні розглядали вказану проблематику у рамках законодавства, яке діяло до набуття чинності КПК України 2012 року, що й визначає актуальність обраної нами тематики.

Зважаючи на те, що сьогодні важливе місце у діяльності оперативних підрозділів ОВС України займає КПК України, то цілком логічно, що саме положення означеного законодавчого акту стали предметом цього дослідження.

У зв'язку з цим слід погодитися із думкою О. М. Юрченко щодо того, що нові положення КПК України свідчать про радикальну зміну вітчизняної кримінально-правової доктрини, яка б мала ґрунтуватися на ретельно опрацьованій науковій концепції, що базується на реальних потребах існуючої практики та розвитку суспільних відносин. Водночас «процесуалізація» оперативно-розшукової діяльності за новим КПК виглядає не зовсім удалим запозиченням європейського та світового досвіду в провадженні негласних слідчих дій, оскільки генеза кримінального процесуального законодавства має забезпечувати збалансовану діяльність правоохоронних органів, ураховувати історію розвитку кримінального процесу в Україні [2, с. 6].

Не заперечуючи ідеї осучаснення кримінально-правової політики в Україні у контексті комплексного проведення відповідних реформ, спрямованих на євроінтеграцію, потрібно звернути увагу на проблеми, що виникли під час практичного застосування глави 21 Кримінального процесуального кодексу України «Негласні слідчі (розшукові) дії».

Слід зазначити, що з моменту прийняття КПК України у науковій літературі виділена значна кількість проблемних аспектів у площині взаємодії органів досудового розслідування з оперативними підрозділами та застосування негласних слідчих (розшукових) дій, серед яких такі:

1. У другому реченні ч. 1 ст. 252 КПК України визначено, що за результатами проведення негласної слідчої (розшукової) дії складається протокол, до якого в разі необхідності долучаються додатки. Проте із цього положення залишається незрозумілим, хто складає протокол: прокурор, слідчий чи працівники, які виконували негласну слідчу (розшукову) дію, серед яких можуть бути працівники підрозділів оперативно-технічних заходів та інших оперативних служб.

2. Відповідно до ч. 3 ст. 252 КПК України протоколи про проведення негласних слідчих (розшукових) дій з додатками не пізніше ніж через двадцять чотири години з моменту припинення зазначених негласних слідчих (розшукових) дій передаються прокурору. З цього положення та з досвіду практичної діяльності можна дійти висновку про те, що навантаження практичних працівників підрозділів оперативно-технічних заходів не завжди дозволяє на протязі

доби сформувати відповідні додатки до протоколу про проведення певного виду негласних слідчих (розшукових) дій. У цьому випадку виникає логічне питання: «Як працівникові спеціалізованого підрозділу встигнути сформувати відповідні матеріали на протязі доби, якщо термін виконання ще декількох завдань закінчується того ж дня?», що часто трапляється на практиці.

3. Згідно з ч. 1 ст. 253 КПК України особи, конституційні права яких були тимчасово обмежені під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а також підозрюваний, його захисник мають бути письмово повідомлені прокурором або за його дорученням слідчим про таке обмеження. Частина 2 ст. 253 КПК України передбачає, що конкретний час повідомлення визначається із урахуванням наявності чи відсутності загроз для досягнення мети досудового розслідування, суспільної безпеки, життя або здоров'я осіб, які причетні до проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Відповідне повідомлення про факт і результати негласної слідчої (розшукової) дії має бути здійснене протягом дванадцяти місяців із дня припинення таких дій, але не пізніше звернення до суду з обвинувальним актом. Аналіз ч. 1 і ч. 2 ст. 253 КПК України від 13.04.2012 викликає логічні з точки зору оперативно-розшукової діяльності питання. По-перше, повідомлення осіб про застосування щодо них негласних (слідчих) дій буде сприяти обізнаності кримінального світу про форми і методи оперативної роботи та, відповідно, вжиття ними у подальшому контрзаходів та підвищення рівня конспірації під час учинення чергових злочинів. По-друге, з тексту ст. 253 КПК України від 13.04.2012 неможливо зрозуміти і з'ясувати, який вигляд повинно мати повідомлення про тимчасове обмеження конституційних прав особи і яку інформацію містити. До речі, останнє становить найбільший інтерес, оскільки неправильне або викладення в більшому об'ємі інформації, ніж потрібно, може призвести до настання негативних наслідків для ефективності проведення конкретного розслідування та кримінального провадження в цілому [3, с. 86, 87].

4. У главі 21 КПК України (ч. 2 ст. 246) чітко не визначено, стосовно яких осіб можуть проводитися негласні слідчі (розшукові) дії (мабуть, мається на увазі особа, якій повідомлено про підозру, та обвинувачений).

5. В КПК України не вирішено питання про те, які суб'єкти будуть сприяти органам досудового слідства у проведенні негласних слідчих (розшукових) дій, де слідчі братимуть зазначені спеціальні технічні засоби.

6. На практиці виникає питання щодо прокурорської «монополії» у формі погодження прокурором рішення слідчого про проведення негласних слідчих (розшукових) дій у невідкладних (виняткових) випадках, до постановлення відповідної судової ухвали

(ст. 250 КПК України), оскільки воно несе в собі певні ризики та загрози у зв'язку з тим, що:

1) форма і процедура погодження прокурором рішення слідчого законом не визначені;

2) процедура узгодження прокурором рішення слідчого займає занадто багато часу, що може негативно вплинути на оперативність та ефективність негласного заходу [2, с. 7, 8].

7. У ч. 6 ст. 246 КПК України законодавець надає право проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчому, який здійснює досудове розслідування відповідного злочину. Проте ст. 41 КПК України покладає фактичне виконання таких дій на оперативні підрозділи. Зазначене пояснюється тим, що, як правило, слідчий фактично не в змозі виконати своє рішення про проведення такої дії, як, наприклад, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж або обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи тощо. Крім того, проведення слідчим негласних слідчих (розшукових) дій призведе до того, що слідчий, який є процесуальною особою, буде поєднувати в собі функції слідчих і оперативних підрозділів. Поєднання виконання слідчих і оперативних повноважень може мати негативні наслідки та безпосередньо впливати на повноту, достовірність, неупередженість розслідування кримінальних правопорушень [1, с. 46].

Оскільки вченими у сфері оперативно-розшукової діяльності вже були наведені компетентні думки [1, с. 46, 47; 2, с. 9; 3, с. 87, 88] щодо можливих шляхів усунення вказаних проблем, то вважаємо недоцільним ще раз приділяти увагу тим самим нормативним прогалинам, а також надавати пропозиції і рекомендації щодо їх усунення.

Окрім наведених проблемних аспектів, які існують під час взаємодії органів досудового розслідування з оперативними підрозділами та в процесі проведення негласних слідчих (розшукових) дій, нами на підставі аналізу емпіричної бази та практичного досвіду оперативних підрозділів виділено ще ряд питань, які негативно впливають на ефективність зазначеного процесу, а саме:

1. У першому реченні ч. 3 ст. 246 КПК України зазначено, що рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій приймає слідчий, прокурор, а у випадках, передбачених цим Кодексом, – слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором [4]. На практиці вже давно виникло запитання: «Чому в рамках кримінального провадження та у разі включення працівників оперативного підрозділу у склад слідчо-оперативної групи з розслідування тяжкого чи особливо тяжкого злочину, начальник оперативного підрозділу позбавлений права приймати рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій?». У результаті аналізу емпіричного матеріалу встановлено, що наділення начальника оперативного підрозділу повноваженнями

слідчого (в рамках КПК України) обумовить економію часу, оперативність, дотримання більшої конспірації у процесі підготовки матеріалів щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій, особливо щодо членів організованих злочинних груп і злочинних організацій.

2. Відповідно до першого речення ч. 6 ст. 246 КПК України проводити негласні слідчі (розшукові) дії має право слідчий, який здійснює досудове розслідування злочину, або за його дорученням – уповноважені оперативні підрозділи органів внутрішніх справ, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового і митного законодавства, органів Державної пенітенціарної служби України, органів Державної прикордонної служби України [4]. Із цього положення виходить, що проводити негласні слідчі (розшукові) дії за дорученням слідчого мають право шість уповноважених оперативних підрозділів, які, згідно з ч. 1 ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», є суб'єктами оперативно-розшукової діяльності [5]. Однак аналіз ч. 1 ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» свідчить про те, що таких суб'єктів є вісім, тобто, окрім наведених у першому реченні ч. 6 ст. 246 КПК України (оперативні підрозділи органів внутрішніх справ, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового і митного законодавства, органів Державної пенітенціарної служби України, органів Державної прикордонної служби України), виділено ще управління державної охорони, служб зовнішньої розвідки України та розвідувальні органи Міністерства оборони України. Таким чином, законодавець необґрунтовано не включив до переліку суб'єктів, які мають право проводити негласні слідчі (розшукові) дії за дорученням слідчого, управління державної охорони, службу зовнішньої розвідки України та розвідувальні органи Міністерства оборони України.

3. Продовжуючи розгляд ч. 6 ст. 246 КПК України, необхідно зазначити, що у вчених-юристів і практиків викликає неоднозначне трактування і дискусії друге речення означеного положення, в якому визначено, що за рішенням слідчого чи прокурора до проведення негласних слідчих (розшукових) дій можуть залучатися також інші особи [4]. Питання полягає в тому, кого саме мав на увазі законодавець під терміном «інші особи»: гласних штатних працівників, негласних позаштатних працівників, працівників неоперативних служб, звичайних громадян та ін. Насправді це питання є дуже важливим, оскільки від його правильного розуміння і застосування залежить якість збирання доказів злочинної діяльності осіб і груп, визнання їх належними та допустимими.

4. Аналіз положень глави 21 КПК України «Негласні слідчі (розшукові) дії» свідчить про те, що у вказаному законодавчому акті чітко не визначено момент припинення негласних слідчих (розшукових) дій. У ч. 3 ст. 252 КПК України лише зазначено, що протоколи

про проведення негласних слідчих (розшукових) дій з додатками не пізніше ніж через двадцять чотири години з моменту припинення зазначених негласних слідчих (розшукових) дій передаються прокурору [4].

5. Згідно з ч. 1 ст. 257 КПК України «Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій в інших цілях або передання інформації», якщо в результаті проведення негласної слідчої (розшукової) дії виявлено ознаки кримінального правопорушення, яке не розслідується у цьому кримінальному провадженні, то отримана інформація може бути використана в іншому кримінальному провадженні тільки на підставі ухвали слідчого судді, яка постановляється за клопотанням прокурора. Слідчий суддя розглядає клопотання згідно з вимогами ст. 247 та 248 цього Кодексу і відмовляє у його задоволенні, якщо прокурор, крім іншого, не доведе законність отримання інформації та наявність достатніх підстав вважати, що вона свідчить про виявлення ознак кримінального правопорушення [4].

Відповідно до ч. 2 ст. 246 КПК України негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені ст. 260, 261, 262, 263, 264 (в частині дій, що проводяться на підставі ухвали слідчого судді), 267, 269, 270, 271, 272, 274 цього Кодексу, проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

Таким чином, якщо під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, передбачених ст. 260, 261, 262, 263, 264 (в частині дій, що проводяться на підставі ухвали слідчого судді), 267, 269, 270, 271, 272, 274 КПК України, буде встановлено, що особа вчинила або вчиняє злочин невеликої або середньої тяжкості, то отримані дані не можуть бути використанні як докази у новому провадженні щодо таких злочинів, у зв'язку з тим, що слідчий суддя відповідно до вимог ст. 246, 248 КПК України відмовить у задоволенні відповідного клопотання.

Вказані положення КПК України підлягають удосконаленню, так як у разі не використання вказаних результатів негласних слідчих (розшукових) дій у новому провадженні щодо злочинів невеликої або середньої тяжкості можуть виникнути дві неприйнятні ситуації:

1) не буде виконане одне із завдань кримінального провадження – «забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини»;

2) виявлені і задокументовані факти вчинення злочинів невеликої або середньої тяжкості не будуть використані як докази, що призведе до неповного та упередженого розслідування і, відповідно, судового розгляду.

Враховуючи виявлені нами нормативні прогалини і упущення у КПК України, які негативно впливають на протидію злочинам загальнокримінальної спрямованості, серед яких і крадіжки із квартир громадян, вважаємо за доцільне надати пропозиції і рекомендації, спрямовані на їх усунення, зокрема:

1) редагувати перше речення ч. 3 ст. 246 КПК України таким чином: «Рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій приймає **начальник оперативного підрозділу**, слідчий, прокурор, а у випадках, передбачених цим Кодексом, – слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором»;

2) викласти перше речення ч. 6 ст. 246 КПК України таким чином: «Проводити негласні слідчі (розшукові) дії мають право за дорученням слідчого, який здійснює досудове розслідування злочину, уповноважені оперативні підрозділи органів внутрішніх справ, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового і митного законодавства, органів Державної пенітенціарної служби України, органів Державної прикордонної служби України, **управління державної охорони, служби зовнішньої розвідки України, розвідувальних органів Міністерства оборони України**»;

3) у другому реченні ч. 6 ст. 246 КПК України слова «інші особи» замінити словами «категорії осіб, визначені у статтях 8, 11 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»;

4) доповнити ст. 252 КПК України ч. 5 таким змістом: «Моментом припинення негласних слідчих (розшукових) дій є закінчення строку дії ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення такої дії або їх ініціативне закінчення слідчим у випадку збору доказів злочинної діяльності осіб у достатньому обсязі»;

5) редагувати абз. 1 ч. 1 ст. 257 КПК України таким чином: «Якщо в результаті проведення негласної слідчої (розшукової) дії виявлено ознаки кримінального правопорушення, яке не розслідується у цьому кримінальному провадженні, то отримана **інформація має бути** використана в іншому кримінальному **провадженні на підставі** ухвали слідчого судді, яка постановляється за клопотанням прокурора».

Таким чином, резюмуючи все висловлене, ми дійшли висновку про те, що чинне кримінальне процесуальне законодавство перебуває ще у стадії апробації та адаптації, а тому вчені і практики мають активно долучатися до його удосконалення з метою підвищення ефективності процесу протидії злочинам загальнокримінальної спрямованості, зокрема крадіжкам із квартир громадян.

Список використаних джерел: 1. Глушков В. О. Актуальні проблеми правового регулювання оперативно-розшукової діяльності у зв'язку із прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу / В. О. Глушков //

Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: проблеми теорії та практики : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 27 верес. 2013 р.). – Д. : ДДУВС, 2013. – С. 45–48. **2.** Юрченко О. М. Проблеми та наслідки поєднання оперативно-розшукової та кримінально-процесуальної функцій у досудовому розслідуванні / О. М. Юрченко // Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: проблеми теорії та практики : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 27 верес. 2013 р.). – Д. : ДДУВС, 2013. – С. 6–9. **3.** Стащак М. В. Проблемні аспекти застосування негласних слідчих (розшукових) дій оперативними підрозділами ОВС України / М. В. Стащак, Л. А. Мазур // Митна справа. – 2012. – № 6 (84). – Ч. 2. – Кн. 1. – С. 85–89. **4.** Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. **5.** Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

Надійшла до редколегії 06.12.2013

Ганжа О. О. Проблемные аспекты противодействия оперативными подразделениями ОВС Украины деятельности организованных групп, которые готовят совершение краж из квартир граждан

Приведены проблемные аспекты Уголовного процессуального кодекса Украины, негативно влияющие на процесс противодействия оперативными подразделениями ОВД Украины преступлениям общеуголовной направленности, в частности кражам из квартир граждан. Поданы предложения и рекомендации по их устранению. Результатом исследования стал вывод автора о том, что действующее уголовное процессуальное законодательство находится ещё в стадии апробации и адаптации, а потому учёные и практики должны активно приобщаться к его усовершенствованию с целью повышения эффективности процесса противодействия преступлениям общеуголовной направленности, в частности кражам из квартир.

Ключевые слова: Уголовный процессуальный кодекс Украины, досудебное расследование, уголовное производство, негласное следственное (розыскное) действие, следователь, суд.

Hanzha O. O. Problem aspects of counteracting by operative police departments to organized groups' activity preparing larcenies from citizens' apartments

Problem aspects of the Criminal Procedural Code of Ukraine, which negatively influence on the process of counteracting by operative police departments to crimes of general criminal orientation, namely larcenies from citizens' apartments, are presented in the article. Offers and recommendations concerning their elimination are given. The result of the research is the author's conclusion that the current criminal

procedural legislation is still in the stage of approbation and adaptation. That's why scholars and practitioners should participate in its improvement in order to increase the effectiveness of counteracting crimes of general criminal orientation, namely larcenies from citizens' apartments.

The subject and theme of the paper are problem aspects of counteracting by operative police departments to organized groups' activity preparing larcenies from citizens' apartments. The objective is to identify problem aspects of counteracting by operative police departments to organized groups' activity preparing larcenies from citizens' apartments and providing propositions to eliminate them. Methods of the research are Comparative, formal and logic. The relevance of the paper is defined by the novelty and insufficient elaboration in theory and practice of operative and search activity of the problems of counteracting by operative police departments to organized groups' activity preparing larcenies from citizens' apartments. Results of the research are expressed in the analysis and comparison of works of foreign and domestic scientists from various areas of law. The area of implementation is criminal procedural activity, operative and search activity, criminalistics. The practical value of the paper is that some provisions of the article may be used in preparing alterations to the criminal procedure legislation as well as writing monographs and textbooks.

Keywords: Criminal Procedural Code of Ukraine, pre-trial investigation, criminal proceedings, secret investigative (search) action, investigator, court, investigating judge.

